

Epidemija pokreta

Fenomen buđenja mladih Arapa i njihovo otkriće da sami mogu da se izbore za slobodu, širi se arapskim svetom izazivajući talas nemira. Posle dva meseca protesta u mnogim zemljama, možemo da govorimo o opštem pokretu koji će definitivno promeniti arapski svet. Ovaj pokret nije jedinstven, u svakoj zemlji ima svoje specifičnosti, ali njegovi koreni i zahtevi su u svim zemljama isti. Koren su siromaštvo, glad i obespravljenost, a zahtevi sloboda, demokratija i bolji život.

Bez obzira što niko ne može da nasluti šta će promene režima doneti arapskim zemljama, pokreti koji su doveli do njihovog pada su stekli opšte simpatije širom sveta. Ovi pokreti su približili Arape svetu i popravili njihov imidž koji je bio ugrožen zbog islamskog fundamentalizma. Internet, a pre svih društvene mreže kao fejsbuk i tviter, globalna komunikacija, mobilna telefonija i kablovska televizija, preko koje se gledaju televizijski kanali širom sveta, pomogli su mladim Arapima da shvate u kakvim zemljama žive, povezali su ih sa vršnjacima širom planete, omogućili im da shvate da su deo sveta i pomogli da se organizuju protiv represivnih režima. Mlada generacija koja je iznela ove promene je obrazovana, uglavnom bez posla, prosečne starosti 20-24 godine, odrasla uz „Fejsbuk“, „ajpod“ i satelitsku televiziju i međusobno je povezana. Oni razmenjuju i-mejlove, spotove; reperer na arapskom pevaju angažovane pesme. Sve što se dogodi u jednoj zemlji, veoma brzo se putem globalne komunikacije prenese svuda. Recimo, na internetu u arapskom svetu je naročito bila popularna šala u okviru koje na

„Fejsbuku“ Ben Ali, bivši predsednik Tunisa, šalje, takođe svrgnutom Mubaraku, zahtev da postanu prijatelji.

Sada se već mogu predvideti četiri scenarija kojim mogu da se odvijaju promene u arapskom svetu.

Koji scenario će se u kojoj zemlji desiti, zavisi od dve činjenice. Prva je da li režimi razumeju potrebu za promenama odnosno da li su svesni da je autokratski način vlasti više nemoguć. S tim u vezi, da li se režimi prilagođavaju promenama ili pokušavaju da održe vladavinu straha žestoko se suprotstavljajući demonstrantima. Druga činjenica zavisi od toga da li je pokret koji se suprotstavlja režimu postigao jedinstvo, planiranje i nenasilnu disciplinu, kao što se desilo u Egiptu.

U zavisnosti od ova dva faktora, u svakom pojedinačnom slučaju dešava se jedan od tri moguća ishoda.

Prvi scenario je pobeda pokreta koji se suprotstavlja režimu. To se desilo u Egiptu i Tunisu. Ove zemlje se sada suočavaju sa novim izazovom - tranzicijom iz diktature u demokratiju.

Drugi scenario je prilagođavanje režima i pronalaženje srednjeg rešenja sa zahtevima demonstranata. Neki od arapskih lidera pokušavaju da zaustave, ili bar izađu na kraj sa ovim „talasom demokratije“ sa manje represije i

više dijaloga (Jordan i Maroko). U ovom scenariju se može očekivati otvaranje dijaloga vlasti i opozicije, kao i spora ali sigurna tranzicija ka demokratiji kao najverovatniji ishod promena u ovim zemljama. Neke promene se već odigravaju u Alžiru, Maroku i Jordanu, a moguće su i u Jemenu.

Treći scenario je pokušaj režima da na silu očajnički održavaju "status kvo" i represija kao odgovor na proteste. Usled pojačane represije pokreti nisu u stanju da održe nenasilnu disciplinu i te zemlje dolaze na rub građanskog rata. To se dešava u Sudanu i Libiji, u kojima vlastodršci pokušavaju da održe kontrolu nad svojim probuđenim stanovništvom još žešćom represijom i strahom. Veoma je teško predvideti šta će se desiti u tim zemljama, ali na nesreću, nasilje i beda su već nastali kako režimi pokušavaju da zadrže "status kvo", ne mareći za broj svojih građana koje će se pogubiti i osudu ove vrste represije od strane celog sveta.

Četvrti scenario nastaje kada represivni režim pokušava da osvoji politički prostor. To se dešava u Iranu, što je inače lekcija naučena od Čaveza u Venecueli. U okviru ovog scenarija, režimi na ulicu šalju sopstvene pristalice i lansiraju se pretnje i uvrede na račun opozicije, uključujući stavljanje lidera u kućni pritvor. Iranski režim teži da spreči širenje opozicije u političkom prostoru. Istiskujući je, pokušava da izbegne bilo kakve nemire i za to koristi medije i laži, pokušavajući da nezadovoljstvo građana usmeri ka regionalnim nemirima, kao što su šiitske u Bahreinu.

Pokreti u Egiptu i Tunisu su bili inspirisani iskustvima srpskog studentskog pokreta OTPOR, koji je 2000. godine bio jedan od najvažnijih faktora za demokratske promene u Srbiji. Činjenica da su mnogi studentski pokreti širom sveta koristili "stisnutu pesnicu", simbol srpskog OTPOR-a, dovela je u vezu ove pokrete sa Srbijom mnogo više nego što za to ima osnova.

Nenasilna borba je mnogo starija od srpske nenasilne revolucije. Specifičnost srpske revolucije je da se desila u Evropi i to jedanest godina posle pada Berlinskog zida, i kao takva izazvala je veliku pažnju u svetu. Agilni srpski studenti su metode svoje nenasilne borbe pretočili u udžbenik "Nenasilna borba u 50 tačaka". Ova knjiga, prevedena na mnoge svetske jezike, među kojima su arapski i farsi, "skinuta" je više od dvadeset hiljada puta. Dokumentarni film "Rušenje diktatora", koji govori o srpskoj nenasilnoj revoluciji, gledalo je više od 25 miliona ljudi. Pored toga, predmet strategija i metode nenasilne društvene promene predaje se već tri godine na specijalističkim studijama beogradskog Fakulteta političkih nauka. Takav kurs postoji već pet godina i na dva prestižna koledža - u Koloradu i Grinelu (Ajova, USA) dok su na američkim univerzitetima Rutgers u Nju Džerziju i Flečer u Bostonu organizovane doktorske studije.

Pobede koje su ostvarili arapski narodi, pre svih Tunizani i Egipćani su autentične. Sada su ovi narodi pred velikim izazovom da ostvare prave demokratske promene kroz ustavne i zakonske promene, koje će omogućiti trajnu demokratiju i vladavinu prava. Ubeđivanje Mubaraka i Ben

Alija da siđu sa vlasti bio je samo prvi korak ka viziji sutrašnjice definisanoj od strane hrabrih demonstranata - ponosni Egipat i Tunis sa slobodom okupljanja i štampe, poštenim izborima i odgovornom svetovnom vlasti. Izazov je veći pred narodom Egipta, gde je posao tranzicije preuzela vojna vlada. Pokušaj vojske da zaustavi ili uspori ove promene mogao bi da izazove novi pritisak sa ulica. Entuzijazam u Egiptu postoji i ako ga demokratski pokret koji radi zajedno sa vojskom iskoristi – svet može da bude svedok istorijskog prelaska desetina miliona ljudi iz diktature u demokratiju, i verovatno videti novo svetovno, stabilno, verski tolerantno i demokratsko i prosperitetno društvo, kao što je na primer Turska.

Prvi koraci za obe zemlje su da se promene nedemokratski elementi Ustava, koji izgleda da su u toku, ali bez jasnog vremenskog roka. Potom slede slobodni i pošteni izbori. Međutim, demokratija se ne završava sa postojanjem slobodnih izbora.

Najveći izazov, ali i najveća šansa, leži u činjenici da je omladinski svetovni demokratski pokret na ulicama glavni nosilac kredibiliteta i u Tunisu i Egiptu, a ne političke partije.

Ako ovi omladinski pokreti pomognu mobilizaciju pre referendumu i izboru, i pomognu u izgradnji "watchdog" organizacije, ili čak sekularne i liberalne političke partije demokratske omladine, trajna budućnost će biti zagarantovana, bez obzira na izborne rezultate.

U ovom trenutku, talas promena se širi arapskim svetom. Međutim, značaj ovih promena je globalan. Pitanje je trenutka kada će ove

promene inicirati pokrete u drugim delovima sveta – Evropi i Latinskoj Americi, pre svega. Svetska ekonomska kriza dovela je mnoge ekonomije na ivicu bankrota. Posebno su pogodjene zemlje u tranziciji i razvoju, čije ekonomije nisu dovoljno jake da bez stranih investicija prehranjuju i obezbeđuju posao za svoje stanovništvo. Vlade se različito snalaze pred ovim izazovima, od zemlje do zemlje. Sve više građana ne veruje institucijama države, kao ni političkim partijama, koje nisu u stanju da daju odgovore na probleme koje muče njihovo društvo i građane. Političke stranke i državne institucije koje se decenijama ne menjaju, prestale su da budu svesne da postoje zbog građana. Građani traže da se njihovi problemi rešavaju. Ukoliko odgovore na probleme ne mogu da daju političke stranke – daće neke nove organizacije poput pokreta "6. april" i "Kefaja" u Egiptu, poput gruzijskog pokreta „Kmara“ ili ukrajinskog „Porom“. U Evropi razlog za nezadovoljstvo stanovništva nije nedostatak demokratije jer je manje više u svim evropskim zemljama, sa izuzetkom Belorusije i Moldavije, postignut visok demokratski standard. Razlozi zbog kojih su građani mnogih evropskih zemalja nezadovoljni su pad standarda, nezaposlenost, korupcija, kriminal, nedostatak sluha kod političkih elita da podeli teret krize sa građanima, kao i nemogućnost vlasti da reši osnovne probleme društva. Posebno su kritične jugoistočna i istočna Evropa. Uostalom, Grčka, kao zemlja koja je decenijama u Evropskoj uniji, koja samo geografski i nikako drugačije pripada ovom regionu, već je doživela finansijski slom. Poslednja dešavanja u Hrvatskoj upravo govore da se virus samoorganizovanja građana proširio na Evropu.

Pre dva dana, u Zagrebu (glavni grad Republike Hrvatske) demonstriralo je najmanje deset hiljada ljudi koji su tražili ostavku Vlade. Zanimljivo je da ovaj protest nisu organizovale ni političke stranke, ni sindikati, već grupa koja poziva građane preko društvene mreže Fejsbuk (<http://www.facebook.com/prosvjed>)! U petak, 4. marta, oko deset hiljada građana je marširalo na državnu televiziju u znak protesta što je objavila da ih ima svega hiljadu i pet stotina. Demonstranti su zapalili zastave političkih stranaka i Evropske unije i tražili ostavku Vlade. Hrvatsku već mesecima potresaju krupni korupcionaški skandali čiji su akteri političari, a bivši premijer Ivo Sanader nalazi se u zatvoru u Austriji, gde čeka izručenje Hrvatskoj zbog više afera u kojima je učestvovao. Pored toga, ova zemlja sa oko 4,4 miliona stanovnika nalazi se u teškoj ekonomskoj situaciji, jer ima više od 334 hiljada nezaposlenih, 90 hiljada radnika koji rade a ne primaju platu, 75 hiljada radnika kojima se plaća penziona i zdravstveno osiguranje, preko sto hiljada privrednika kojima su blokirani računi i nelikvidnost od oko 4,72 milijarde evra. Ova fejsbuk grupa je za vikend zakazala proteste u osam drugih gradova Hrvatske. Odnos samoorganizovanih građana prema institucijama možda je najbolje istakla jedan od učesnica protesta koja ima 29 godina. **"Hrvatsku su do kraja pokrali njeni vlastiti političari. Mi želimo samo raditi i od toga dostojno živeti"**, rekla je ova žena agenciji AFP.

"Fejsbuk revolucija" u Hrvatskoj ukoliko bude uspešna, može veoma lako da postane obrazac za slične pokrete u jugoistočnoj i istočnoj Evropi.

Dok Evropu polako počinje da potresa virus samoorganizovanja, a vlade strahuju od miliona imigranata iz arapskih zemalja koje su se izborile za demokratiju, vlast u Kini je u korenu sasekla "fejsbuk proteste". Policija je u nekoliko kineskih gradova, uključujući i Peking i Šangaj, sprečila održavanje demonstracija, posle poziva preko interneta na "Revoluciju jasmina" u najmnogoljudnijoj zemlji. **"Hoćemo hranu, hoćemo posao, hoćemo stanove"** - trebalo je, prema planovima organizatora, da budu parole protesta širom Kine, i upravo su ti slogani prošireni po popularnim sajtovima na internetu - prvo na jednom koji je lociran u SAD. Kineske vlasti su u nedelju blokirale upotrebu reči "jasmin" na internet-pretraživačima. "Revolucija jasmina" bilo je, inače, ime za prevrat u Tunisu, prvi u kojem je masovno korišćen internet da bi se mobilisali demonstranti za ulične proteste. SAD su, pošto su slični protesti preplavili Bliski istok, pozvala na globalno poštovanje slobode pristupa svetskoj kompjuterskoj mreži. Kineski predsednik **Hu Đintao** je pozvao na strožu kontrolu interneta, da bi se **"rešili problemi koji mogu da naude harmoniji i stabilnosti društva"**.

Kakvi će biti krajnji dometi promena koje iniciraju mladi ljudi koji se organizuju preko društvenih grupa, u ovom trenutku niko ne može da kaže. Sigurno je samo da svet više nikada neće biti isti. U narednom periodu u kome se očekuje porast stanovnika i rast cena hrane i energenata, svet će morati da pronađe formulu za preraspodelu bogatstva između bogatih i siromašnih, a vlade i političke elite više sluha za promene i potrebe građana. U suprotnom, bićemo svedoci sve više pokreta u kojima se ljudi samoorganizuju i bore za svoja prava.